Leonardo Sciascia

BASİT BİR OLAY

İtalyanca aslından çeviren
SEMİN SAYIT

Leonardo Sciascia

BASİT BİR OLAY

Özgün adı
Una Storia Semplice
İtalyanca aslından çeviren
SEMİN SAYIT
Kapaktaki resim:
SALVADOR DALI

Leonardo Sciascia, çağdaş İtalyan edebiyatının usta temsilcilerinden biri. *Basit Bir Olay* adlı bu uzun öyküsünde, aslında hiç de basit bir olay sunmuyor okuruna. Tersine, kısa olmasına karşın alabildiğine karmaşık bir polisiye öykü çıkıyor karşımıza. Sicilya'da bir kasabada geçen olayın derininde mafya ve uyuşturucu sorunu olsa da, yazar bu iki temel konudan açık açık söz etmiyor, sezdiriyor. Polise gelen, ama yarıda kalan bir telefon konuşması ve onu izleyen kuşkulu bir intihar. Bundan sonra olaylar hızla gelişiyor, umulmadık kişiler olaya karışıyor; öyle ki, okura akıl yürütecek zaman bile kalmıyor. Bir yandan uzun öykünün baş kahramanı olan komiser yardımcısı, bir yandan da okur, hızla gelişen olayı çözmeye çalışırken soluk soluğa kalıyor ve tam sonuca ulaştığını sanırken yepyeni bir çözüm çıkıyor karşısına. Son satırda bile…

*****

1921 yılında Racalmuto'da doğdu. 60'lı yıllarda, doğduğu köyü terk ederek Palermo'ya yerleşti. Öğretmenlik yaptı, eski tarihi metinleri inceledi ve yapıtlarındaki karakterleri bu incelemeler sonucunda oluşturdu. Faşist olduğunu öğreninceye kadar d'Annunzia'ya büyük ilgi duydu, ama sonra bu ilgisi Malraux'ya yöneldi. Otuz yıldır süren Hıristiyan-demokrat egemenliğinin kırılmasına yardımcı olmak için 1976'da İtalyan Komünist Partisi'ne katılan *Sciascia*'nın bu deneyimi 18 ay sürdü. Yapıtlarında iktidar, kilise, faşizm, politika ve mafya gibi konuları işleyen *Sciascia* kendini 'bağımlı yazar' olarak tanımlıyor. *Sciascia'nın* yapıtlarının atmosferini oluşturan daima Sicilya ve Sicilya kültürüydü. *Sciascia*'nın Türkçeye çevrilmiş birkaç yapıtı vardır.

Belki hâlâ adalete kalan olanakları bir
kez daha inceden inceye araştırmak
istiyorum.

DÜRRENMATT, *Adalet*

Kentin, marangozların koruyucusu San Giuseppe'ye adadığı bayramın arifesinde[1], yani 18 Mart Cumartesi akşamı saat 21.37'de telefon çaldı. O gece, yoksul halkın oturduğu mahallelerde S. Giuseppe için yığılıp ateşe verilen eski eşyalardan yükselen alevler de sanki artık sayıları çok azalmış olan marangozlara yeni işler muştular gibiydi. O geç saatte devlet daireleri genelde olduğundan daha ıssız gibiydiler. Yurttaşlara her zaman göz kulak olunduğu ve güvenliklerinin sağlandığı duygusunu vermek için karakolların geceleri hep aydınlık olması istendiğinden, ışıklar yanıyordu.

Santraldaki polis, saati ve telefon edenin adını not etti: Giorgio Roccella. Adamın terbiyeli, sakin ve inandırıcı bir sesi vardı. Santral görevlisi, 'Bütün deliler gibi,' diye düşündü. Gerçekten de Sinyor Roccella emniyet amiriyle konuşmak istemişti: düpedüz çılgınlık, o saatte ve hele o bayram günü.

Polis memuru da sesini yumuşatarak onun gibi konuşmaya yeltendi, ama gülünç bir öykünmeden öteye gidemedi; "Emniyet amiri bu saatte yerinde olmaz," derken sesinin buz gibi tonu, şefinin sık sık yokluğu yüzünden duyduğu öfkeyi yansıtıyordu. Sonra hemen ekledi: "Komiseri bağlayayım." Tam o sırada çıkmak üzere olan komiseri sinirlendireceği için pek sevinmişti.

Masası amirininkinin karşısında olan komiser muavini telefonu açtı. Bir süre dinledikten sonra masanın üstünde bir kalem ve bir parça kâğıt aradı; bir yandan yazarken bir yandan da, evet, en kısa zamanda, yani olanaklar dahilinde en kısa zamanda geleceklerini söylüyor ve dolaylı olarak karşısındakine pek fazla kendisini aldatmaması gerektiğine işaret ediyordu.

Komiser, "Kimdi arayan?" diye sordu.

"Evde bulduğu bir şeyi bir an önce bize göstermek istediğini söyleyen biri."

Komiser işi alaya vurdu: "Yoksa bir ceset mi bulmuş?"

"Yok, değil. Aynen bir 'şey' dedi."

"Bir şey mi? Ya, peki adı neymiş bu herifin?"

Komiser muavini, arayanın adını ve adresini yazmış olduğu kâğıt parçasını aldı ve okudu: "Giorgio Roccella, Cotugno yöresi, Monterosso kavşağından sağa saptıktan sonra dört kilometre ötede; buradan on beş kilometre uzakta."

Kapıya varmış olan komiser geri dönüp muavinin masasına yaklaştı, kâğıdı aldı ve sanki onun söylediklerinden fazla bir şey bulacakmış gibi bir de kendisi okudu. Sonra, “Olamaz,” dedi.

Muavin, “Ne olamaz?” diye sordu.

Komiser, “Bu Roccella diplomattır,” diye devam etti. “Bilmem nerede elçi mi konsolos mu öyle bir şey. Yıllardır buraya geldiği yok, kentteki evi de kapalıdır; köyde, tam o Cotugno yöresindeki köşkü de bomboş, yıkıntı gibi bir yerdir… Yoldan bakınca tepede küçük bir kale gibi görünür.”

Muavin, “Eski bir çiftlik evi, biliyorum, kaç kez geçtim önünden,” diye yanıtladı.

“Çitle çevrili olduğu için çiftlik evi gibi duruyor ama içeride çok güzel küçük bir köşk vardır, daha doğrusu vardı… Bu Roccellalar geniş bir aileydi, ama şimdi elçi mi konsolos mu neyse, bir tek o kaldı… Hâlâ hayatta olduğunu bile bilmiyordum, yıllardır ortalıkta göründüğü yoktu.”

Muavin, “İsterseniz gidip bir bakayım,” dedi.

“Yok canım, garanti birisi dalga geçti. Belki yarın, vakit bulursan ve de canın isterse git bir göz at… Bana gelince, ne olursa olsun, yarın beni aramayın: S. Giuseppe’yi birlikte kutlamak için köyde bir arkadaşıma gidiyorum.”

Ertesi gün devriyeye çıkan komiser muavini, Cotugno yöresine gitti: gerek kendisi gerekse yanındaki iki polis memuru bir gezintiye çıkmış gibiydiler. Komiserin dediği gibi, evi bomboş bulacaklarından ve bir akşam önceki telefonun bir şaka olduğundan kuşkuları yoktu. Tepenin eteğindeki küçük çay, artık yalnızca kemikleri andıran beyaz taşlarla dolu kuru bir yataktı, ama o yıkık çiftlik evinin bulunduğu tepe yemyeşil görünüyordu. Keşif işi bittikten sonra gidip keyifle kuşkonmaz ve hindiba toplamak niyetindeydiler; üçü de köy çocukları olduklarından yabani otları ve sebzeleri çok iyi bilirlerdi. Bahçeden içeri girdiklerinde, burasının aşağıdan göründüğü gibi basit bir setle çevrilmiş olmadığını gördüler. Uzaktan duvar gibi görünen şey, gerçekten çok zarif ama artık yıkılmaya yüz tutmuş küçük köşkü çevreleyen, kapıları parlak kilit ve sürgülerle kapatılmış bir sıra depoydu. Köşkün çevresini dolandılar. Camından içerisi görünen tek bir pencerenin dışında bütün panjurlar kapalıydı. Mart sabahının parlak güneşi gözlerini kamaştırdığından önce içerisini pek seçemediler. Sonra, ellerini gözlerine siper ederek yeniden baktıklarında, yavaş yavaş üçü de, masa

başında sırtı onlara dönük oturan, daha doğrusu, oracığa yığılmış bir adam görür gibi oldular.

Komiser muavini camı kırıp içeri girmeye karar verdi: adam belki de fenalık geçirmişti ve yardım edebilirlerdi. Ama adam ölmüştü, hem de kalp krizinden ya da damar tıkanmasından değil: masanın üstüne yaslanmış başında, tam şakağıyla çenesinin arasında koyu renkli bir kan pıhtısı vardı.

Muavin, arkasından pencereden içeri girmiş olan öbür iki polise bağırdı: “Hiçbir şeye el sürmeyin!” Sonra, masanın üstündeki telefona da dokunmamak için, görevlilerden birine karakola dönmesini ve olan biteni anlattıktan sonra tez elden bir doktor, bir fotoğrafçı ve emniyet amirliğinde uzman sayılan üç-beş kişiyi getirmesini emretti. Aslında, muavine göre bu kimselerin o zamana kadar hiçbir olayın çözümlenmesine katkıları olmamıştı ve ortalığı karıştırmaktan başka bir işe de yaramamışlardı; yalnızca torpilliydiler.

Emirleri verdikten ve yanında kalan ikinci polise bir kez daha hiçbir şeye dokunmamasını tembih ettikten sonra, daha sonra yazması gerekecek raporu hazırlamak için çevreyi kolaçan etmeye başladı. Bu rapor yazma işi çok sıkıcıydı; onca yıl okula gitmesine ve sık sık kitap okumasına karşın hâlâ doğru dürüst İtalyanca bilmiyordu. Ama ne tuhaftır ki gördüklerini yazma zorunluluğu ve kaygısı sanki zihnini açar, kendisine bir ayrım yapma, seçme ve özümseme yeteneği verir ve bu yüzden yazdıkları hep sağduyulu ve akla yakın olurdu. Belki de tüm Güneyli İtalyan yazarlar ve özellikle Sicilyalılar için de durum aynıdır: liseye, üniversiteye ve okunan kitaplara rağmen.

İlk bakışta adam intihar etmiş görünüyordu. Tabancası oturduğu koltuğun sağ yanında, yerde yatıyordu. Bu, 1915-18 savaşından kalma eski bir Alman tabancası, gazilerin anı olarak yanlarında getirdikleri silahlardan biriydi. Ama ortada, bu ilk izlenimini hemen değiştirmesine neden olan bir durum vardı: ölünün eli, yere düşmüş olan tabancanın yanında sallanacak yerde, masadaki bir kâğıdın üstünde duruyordu. Kâğıtta şu sözler yazılıydı: “Buldum.” ‘Buldum’ sözcüğünden sonraki o nokta, komiser muavininin beyninde bir şimşek gibi çaktı ve bir anda o biraz beceriksizce hazırlanmış intihar sahnesinin ardındaki cinayeti görür gibi oldu. Adam nasıl telefonda, evde beklemediği bir şeyi bulduğunu söylemişse, kâğıda da ‘buldum’ diye yazmaya başlamıştı: artık polisin geleceğinden umudu kesmiş ve belki de sessizlikten ve yalnızlıktan

korkmaya başlamıştı; tam ne bulduğunu yazmak üzereydi ki kapı vurulmuştu. Herhalde, ‘Polisler geldi,’ diye düşünmüştü; oysa gelen katildi. Belki de kendisini polis diye tanıtmıştı: adamcağız onu içeri almış, sonra yine masa başına oturup ne bulduğunu yazmaya koyulmuştu. Belki de tabanca masanın üstündeydi, beklerken korkusu gittikçe arttığından gidip eski tabancasını sakladığı yüklükten çıkarmıştı. (Komiser muavini, katillerin böyle eski silahları olabileceğine inanmıyordu.) Katil, belki de masanın üstündeki tabancayı görünce sorular sormuş, nasıl işlediğini öğrenmek istemişti. Derken ansızın silahı yakalayıp ötekinin kafasına doğrultmuş ve tetiği çekivermişti. Sonra da o büyük buluş: yani, ‘buldum’ sözcüğünden sonra bir nokta koyması! “Buldum ve inandım ki hayat yaşanılmaya değmez”, “buldum aradığım şeyi: tek ve en büyük gerçeği”, “buldum”, “buldum”: ya hep ya hiç. Olacak iş değildi. Ama, katil bir yana, o nokta aslında yanlış sayılmazdı. İntihar varsayımında (muavin yüzde yüz emindi ki er geç bu fikir ileri sürülecekti), o noktadan ne önemli anlamlar, filozofça varoluşçu düşünceler çıkaracaklardı. Hele ölen adamın kişiliği bu yolda bazı ipuçları verecek nitelikteyse. Masanın üstünde bir deste anahtar, kurşundan eski bir mürekkep hokkası, en azından elli yıl önce bir bahçede çekilmiş kalabalık ve neşeli bir grup fotoğrafı vardı. Belki de tam bu bahçede çekilmişti o resim ve şimdi yalnız çalı çırpı yığınları ve kuru fundalıkların olduğu yerde o zamanlar gölge veren güzel ağaçlar vardı.

Üstünde ‘buldum’ yazan kâğıdın yanında kapağı kapalı bir dolmakalem duruyordu. Katilin ince bir buluşu. (Muavin olayın bir cinayet olduğuna gittikçe daha çok inanıyordu.) O nokta ile, adamın kendi yaşamını da noktalamak istediği duygusunu vermek istemişti.

Duvarlar çepeçevre hemen hepsi boş kitap rafları ile doluydu. Raflarda yalnızca tek tük kitaplar, eski hukuk dergisi yıllıklarının ciltleri, tarım kılavuzları ve ‘Doğa ve Sanat’ adlı bir derginin bazı sayıları kalmıştı. Bir de, üst üste konmuş antika gibi görünen birkaç ciltli kitap vardı: Muavin bu kitapların sırtında ‘Calepinus’ yazdığını gördü. O güne kadar Calepino’yu[2] cepte taşınan küçük bir not defteri, bir rehber sanırdı. Her biri en azından on kilo çeken bu ciltlere o küçük kitapçıkların adının verilmesi tuhafına gitti. Pek inanmasa bile, parmak izi bırakmamaya özen göstererek, o koca kitaplardan birini açıp bakmaktan kaçındı. Yine aynı titizlikle, görevli polis peşinde, evi dolaşırken eşyalara ve kapı tokmaklarına dokunmayarak yalnızca açık duran kapılardan içeri girmekle yetindi.

Ev, dışarıdan bakınca sanıldığından çok daha büyüktü. Meşe ağacından, kocaman ağır bir masa ve yine aynı ağaçtan yapılma ve içlerinde tabaklar, çorba kâseleri, bardaklar ve kahve ibriklerinin yanı sıra eski oyuncaklar, kâğıtlar ve iç çamaşırları da olan dört büfenin durduğu geniş bir yemek odası vardı. Üç yatak odasından ikisinde şilteler ve yastıklar, somyaların üstüne yığılmıştı, üçüncüsündeki karyolada ise, sanki bir gece önce birisi yatmış gibiydi. Komiser muavininin kapısını açmadığı odada belki daha başka yataklar da vardı. Ev tümden terk edilmiş, eşyalar, kitaplar, tablolar, çanak çömlek yağma edilmiş (hırsızların girdiğini gösteren izler göze çarpıyordu) olmasına karşın, bomboş kalmış duygusunu vermiyordu. Tablalarda izmaritler, bardakların dibinde şarap tortuları vardı, beş tane bardak, kuşkusuz yıkanmak için, mutfağa götürülmüştü. Valencia karoları döşenmiş geniş mutfakta bir ateş ocağı ve bir fırın vardı; duvarlarda asılı bakır tencere ve tavalar artık yer yer yeşillenmiş olmalarına karşın alacakaranlıkta yine de parlıyorlardı. Mutfaktan açılan küçük bir kapıdan, nereye gittiği anlaşılmayan karanlık ve dar bir merdiven görünüyordu.

Muavin, merdiveni aydınlatacak bir ışık var mı diye çevresine bakındı. Ocağın üstündeki lambanın düğmesinden başka bir elektrik düğmesi bulamayınca, karanlıkta yukarı çıkmayı göze aldı. Ama beş-altı basamak sonra durakladı ve tırmanmayı sürdürmekle birlikte, kibrit çakmak zorunda kaldı. Yukarı çıkıncaya kadar bir sürü kibrit harcadı. Sonunda ulaştığı çatı katı, normal boyda biri ayakta durduğu zaman başının tavana değeceği kadar alçak ama aşağıdaki yemek odası kadar genişti. Her yer kanepeler, koltuklar, minderleri göçmüş iskemleler, sandıklar, boş çerçeveler, tozlu perdelerle tıklım tıklım doluydu. Her köşede altın yaldızlı aziz büstleri vardı, on tane kadardı; bunların arasında, ötekilerden daha büyük, göğsü gümüşten, sırtında kara bir pelerin olan asık yüzlü biri dikkatini çekti. Bu yaldızlı büstlerin barok stilindeki ayaklarının üstünde azizlerin adları yazılıydı. Muavinin azizler ve evliyalar hakkında pek fazla bilgisi olmadığından, hepsinden daha büyük ve iç karartıcı olanın Aziz Ignazio'yu betimlediğini anlamadı.

Genç adam son kibritini çakıp hızla aşağı indi. Merdivenin dibinde kendisini beklemekte olan polise, "Ölü azizlerle dolu bir tavan arası," diye açıkladı. Toz toprak, örümcek ağları ve küfler sanki üstüne yağmış gibiydi. Döndü. Soğuk ve parlak gün ışığına, güneşe ve çiğ damlalarıyla örtülü otlara kavuşmak için pencereden dışarı atladı.

Hep iki adım gerisindeki polis memuruyla birlikte evin çevresini dolandı. Kuru çalılar ve fundalıklar arasında herhalde arabaların, hatta belki de kamyonların manevra yapmalarına yarayan küçük bir açıklık vardı. Komiser muavini, “Buraya gelip gidenler olmuş,” diye söylendi. Sonra, Amerikan kovboy filmlerindeki küçük surlar gibi evi çepeçevre saran depo ya da ahır kapılarındaki demirleri işaret ederek sordu: “Ne diyorsun bu kol demirlerine?”

Polis, “Yeni bunlar,” dedi.

Muavin, “Aferin sana,” diye yanıtladı.

Aşağı yukarı iki saat sonra, gelmeleri gerekenlerin hepsi sökün ettiler: emniyet amiri, cumhuriyet savcısı, doktor, fotoğrafçı, emniyet amirinin kayırdığı bir gazeteci ve aralarında, kurumlanmalarıyla hemen göze çarpan cinayet masası polislerinin de bulunduğu bir yığın polis: kent merkezinden gelirken herkesin -bu arada, emniyet amirinin mümkün olduğu kadar geç gelmelerini arzuladığı jandarmaların- merakını uyandıracak patırtı ve tiz korna sesleriyle ilerleyen ve geldikten sonra bile gürültü yapmayı ve kulak tırmalayıcı sesler çıkarmayı sürdüren, beş-altı araba dolusu bağırıp çağıran adam. Yarım saat sonra suratı asılmış, saygı göstermek zorunda olduğu emniyet amiriyle bile kavga etmeye hazır, öfkeden titreyen jandarma komutanı geldiğinde, masanın üstündeki anahtarlarla bütün kapılar açılmış, gelişigüzel parmak izleri alınmaya başlanmış ve ölünün her açıdan fotoğrafları çekilmişti. Jandarma komutanı kendini tutmaya çalışarak, “Bize de bir haber verebilirdiniz,” dedi. Emniyet amiri, “Kusura bakmayın ama her şey öyle çabucak, bir-iki dakikanın içinde olup bitti ki,” diye yanıtladı. Jandarma komutanı alaycı bir sesle, “Ya, ya, öyle tabii,” demekle yetindi.

Tetiğinin kulpuna bir kurşunkalem sokularak yerden kaldırılan tabanca yavaşça kara bir bezin üstüne kondu ve özenle sarıldı. Emniyet amiri, “Hemen parmak izleri alınsın,” dedi. Ölününkiler zaten alınmıştı. Sonra bilgiç bilgiç ekledi: “Aslında boşuna iş ama yapılması gerek.”

Jandarma komutanı, “Neden boşuna?” diye sordu.

Emniyet amiri, jandarma komutanının hemen aksi tezi savunmasına yol açacak ciddi bir sesle, “İntihar,” dedi.

Komiser muavini, “Efendim…” diye söze başladı.

“Ne diyeceksen, sonra raporunda söylersin… Şimdi…” Ama şimdi ne denmesi ya da ne yapılması gerektiğini bilmediği için, yine aynı sözleri tekrarladı, “İntihar, apaçık bir intihar olayı.”

Komiser muavini bir daha atıldı: “Efendim…” Bir akşam önceki telefonu ve ‘buldum’ sözcüğünden sonraki noktayı söylemek istiyordu ama emniyet amiri bırakmadı, cumhuriyet savcısıyla kendisini işaret ederek, “Raporu istiyoruz,” diye kestirip attı ve saatine bakıp ekledi: “Hemen, öğleden sonra.” Sonra savcıya ve jandarma komutanına döndü ve “Bu basit bir olay,” dedi. “Fazla şişirmeye gerek yok. Elimizi çabuk tutup bitiriverelim. Git hemen yaz raporunu.”

Jandarma komutanı ise otomatik olarak olayı çok karışık bulmuş, en azından öyle hemen hallediverilecek gibi olmadığını anlamıştı. Temsil ettikleri iki kuruluş -polis kuvvetleriyle jandarmalar- arasındaki, değiştirilmesi olanaksız karşıt görüşler hemen ortaya çıkmıştı. Bu iki kuruluş arasında çok eskilere dayanan, neredeyse tarihsel bir uyuşmazlık vardı. Aralarında kalan herkes de acı bir şekilde bocalamak zorundaydı.

Muavin, “Başüstüne,” deyip dışarı çıktı, sabah geldiği ve geri dönmüş olan devriye arabasını bulmaya gitti. Ama emniyet amiri kafasını kızdırdığından aklına kötü bir şaka yapmak geldi. Üstelik, bağlı bulunduğu kuruluşa sadık olmak, yani polis kuvvetlerini şaşmaz ve yanılgıya düşse bile dokunulmaz kabul etmek, özellikle yanıldığı hallerde yüzde yüz haklı göstermek gerektiği yolunda bir eğilimi de yoktu.

Jandarma komutanının geldiği arabanın sürücüsü jandarma onbaşısı direksiyon başındaydı. Bizimki gidip onun yanına oturdu. Büyük bir samimiyetleri olmamakla birlikte kendisini tanırdı ve ona olay hakkında bütün bildiklerini ve kuşkularını anlattı. Depo kapılarını, pırıl pırıl kol demirlerini gösterdi ve sonra üstünden ağır bir yük kalkmış ve hafiflemiş olarak, kendisiyle aynı konumdaki jandarmaya beş dakika içinde anlattıklarını iki saati aşkın bir sürede yazmak üzere karakola yollandı.

Böylece, jandarma komutanı kente dönerken onbaşısından olayın, emniyet amirinin dediği gibi basit değil, çok karışık olduğunu öğrendi.

Hem pazar hem de San Giuseppe Bayramı olmasına karşın, nüfus kütüğü ve kadastro işleriyle ilgili az çok gizli bilgiler, gerek polis karakoluna gerekse jandarma komutanlığına hemen ulaşmaya başladı. Bunlar aşağı yukarı aynı kaynaklardan gelen aynı verilerdi: demek oluyor ki, uyum içinde çalışmış olsalardı, ikisinden birinin zaman ve enerji kaybına

uğramayacağı ortadaydı. Ama boş yere hevesleniyoruz çünkü bu, bir binayı yapanla bombalayanın elbirliğiyle çalışmasını istemek gibi olanaksız bir şey (doğal olarak, bu iki işlevden ne birini ne de ötekini sözü geçen kuruluşlara yakıştıramıyoruz).

Ölen adamın kimliği: Monterossolu Giorgio Roccella, 14 Ocak 1923 tarihinde, adından da anlaşılacağı gibi, Monterosso'da doğmuş, emekli diplomat. Avrupa'nın çeşitli kentlerinde diplomatlık yapmış ve en sonunda karısından ayrılarak yirmi yaşındaki oğlu ile Edinburg'a yerleşmiş. On beş yıl kadar İtalya'dan uzak kaldıktan sonra 18 Mart 1989 günü acı bir şekilde ölmek üzere yurda dönüş. Kendisi fazla ilgilenmemekle birlikte, yine de ailenin çeşitli ve geniş mülkünden arta kalan, kentteki yarı yıkılmış bir evin ve çevresindeki küçük arazi ile o köşkün tek varisi. Tam 18 Mart'ta, yani sonradan öleceği gün, kente varmış, Üç Şamdan lokantasında, ısmarladığı ahtapotlu makarna ile salatayı yemiş ve sonra kendisini köşküne götürmesi için bir taksi çağırtmış. Taksi şoförü, müşterisinin, anahtarlar kapıyı açıyor mu diye baktığını ve ertesi gün saat on birde kendisini almaya gelmesini tembih ettikten sonra onu savdığını söylemişti. "Uykusuzluk çektiğim için bütün gece çalışacağım," demişti. Ama şoför ertesi sabah on birde geldiğinde bütün o kalabalığı, jandarmaları ve polisleri görünce köşke çıkmadan geri dönmüştü. Belki de herif polisin aradığı tehlikeli biriydi. Neyine gerekti başını belaya sokmak?

Komiser muavininin yazdığı ve üstü kapalı cinayet hissi veren rapordan oldukça sinirlenen emniyet amiri, ölenin karısından ayrılmış (daha doğrusu karısının ondan ayrılmış) olması düşüncesinden yola çıkarak kendi intihar savını pekiştirmeye çalıştı. Gerçi, neden önceden polisi çağırdı sorusu aklına gelmedi değil, ama pek fazla üstünde durmayıp kendi kendine, 'Kuşkusuz, polisin gözü önünde kendini öldürerek daha orijinal olmak ve daha büyük yankı uyandırmak istemişti,' dedi. Kısacası, adam aklını kaçırmıştı. Ama toplanan bilgileri daha dikkatle inceleyen muavin, emniyet amirine, adamın karısından on iki yıl önce ayrılmış olduğunu işaret etti. Bu olay kendisi için ne kadar acı olursa olsun on iki yıl sonra umutsuzluğun doruğuna varması pek akla yakın değildi. Oysa, emniyet amirinin ona yönelen öfkesi doruğuna ulaşmıştı. "Böyle görüşler ileri sürmek senin ne haddine!" diye kükredi, "Bas git şuradan karakoluna, ne cehennemdeyse!"

Komiser, cumartesi günü söylemiş olduğu gibi, pazartesi sabahına kadar ortalıkta görünmedi. Sabah saat sekizde karakoldan içeri girdiğinde, muavini, sırtında paltosu, başında kasketi, boynunda ağzını da örten bir boyun atkısı, ellerinde eldivenlerle masasında oturuyordu. Soğuktan titreyerek ona döndü. “Burası neredeyse dışarısı kadar soğuk. Kuş girse kanadı donar.”

Gazetelerden ve radyodan olayı öğrendiğini söyledikten sonra muavinin yazdığı kaba taslak raporu okudu ve emniyet amiriyle görüşmeye gitti.

Döndüğünde muavine kızmış görünüyordu. Gözdağı verir gibi “İşi büyütüp romanlaştırmayalım,” dedi. Ama durum romana dönmüştü bile. İki saat sonra, ölenin eski dostu Profesör Carmelo Franzo karakola gelip karşısına oturdu ve olayı daha da alevlendirdi. Ayın 18’i cumartesi günü Giorgio Roccella ansızın çıkagelmiş ve bu beklenmedik ziyaretinin nedenini de şöyle açıklamıştı: köşkün tavan arasında bir sandıkta hâlâ olması gereken bazı eski mektuplar aklına gelmiş; birisi Garibaldi’den dedesinin babasına, birisi de Pirandello tarafından liseyi birlikte okumuş olduğu büyükbabasına yazılmışlarmış, o mektupları bulup çıkarmak ve değerlendirmek istiyormuş. Öğleden sonra Profesör’den kendisiyle birlikte köşke gelmesini rica etmiş ama Profesör’ün tam o gün mutlaka böbrek diyalizine gitmesi gerekiyormuş, gitmeyecek olursa kan zehirlenmesinden günlerce yataktan çıkamazmış. Aslında, onca yıl sonra köşke gitmeyi ve eski dostuyla birlikte mektupları incelemeyi çok arzu edermiş. Ertesi gün, yani pazar günü buluşmak üzere birbirlerinden ayrılmışlar, ama gel gör ki pazar akşamı radyodan dostunun ölüm haberini öğrenmiş.

Ama Profesör’ün çok önemli başka diyecekleri de vardı. Cumartesi akşamı arkadaşından bir telefon gelmişti. Köşkten arıyordu ve önce, “Buraya telefon konduğunu bilmiyordum,” demiş, sonra da tavan arasında mektupları ararken o ünlü tabloyu bulduğunu söylemişti. Profesör “Ne tablosu?” diye sorduğunda Roccella, “Hani birkaç yıl önce kaybolan tablo, anımsamıyor musun?” diye yanıtlamıştı. Doğrusu, Profesör hangi tablodan söz edildiğini pek anlamamıştı, ama her ihtimale karşı polise haber vermesini önermişti.

Komiser şaşkınlık ve telaş içinde bocalıyordu. “Ne karışık iş,” diye söylendi. “Tablo ve telefon: tam sizinle konuşurken Sinyor Roccella’nın yeni bulduğu iki şey…” Sonra kuşkuyla profesöre sordu “Siz inandınız mı söylediklerine?”

“Bir ömür boyu ona güvenmiştim, niye inanmazlık edeyim?”

Bu arada telefon rehberini karıştıran muavin okumaya başladı: “Monterossolu Giorgio Roccella, Cotugno yöresi, 342260… Rehberde var.

Komiser ters bir sesle, “Eksik olma,” dedi, “Ama beni ilgilendiren o değil, asıl merak ettiğim telefonun bağlandığından nasıl haberi olmadığı.”

Muavin, “Şey yapabiliriz…” diye söze başladı.

“Evet, yapabilirsin ve de hemen yapacaksın… Telefon idaresine git ve telefon bağlanması için verilen dilekçenin tarih ve numarasını al, tesisat belgesinin tarihini öğren ve ödenen makbuzların hepsinin fotokopilerini çek.” Sonra Profesör’e döndü: “Şimdi gelelim o ünlü tabloya. Önce kayıpmış, sonra arkadaşınız bulmuş ve büyük bir olasılıkla yeniden ortadan kaybolmuş. Dostunuzun size ne söylemek istediği hakkında bir düşündüğünüz var gibime geliyor…”

Profesör, “Ya sizin?” diye karşılık verdi.

Komiser, “Benim bir diyeceğim yok,” dedi. “Resimden anlamam. Oysa, Romalı bir meslektaşım, İtalya’da bini bir paraya olan kayıp tablolar konusunda uzmandır. Ona danışacağız…

Ama şimdi, anlatın biraz o tabloyu; sizin fikrinize göre, bir…”

Profesör, “Kayıp tablolar konusunda uzmanlığım yok,” diye kestirip attı.

“Ama bir düşünceniz olmalı.”

“Tıpkı sizin de olduğu gibi.”

“Hey ulu Tanrım, bunların hepsi böyledir. Profesörler bile.”

Profesör öfkeli bir sesle, “Aynen komiserler gibi,” diye yanıtladı.

Komiser kendini tuttu; başka birisi olsaydı içeri attırmıştı bile, ama Profesör Franzo tanınmış ve bütün kentte sayılan biriydi, kendisini seven ve kuşaklar boyu ona gönül borcu duyan öğrencileri vardı. O yüzden yalnızca, “Lütfen mümkün olduğu kadar gerçeğe bağlı kalarak arkadaşınızın size bizzat ve de telefonda neler söylediğini bir daha anlatın,” dedi.

Profesör sinirli sinirli hatta sözcükleri tek tek heceleyerek az önce anlattıklarını yineledi.

Komiser öç alırcasına “Hiçbir şeyi atlamıyorsunuz, değil mi?” diye sordu.

“Belleğim çok güçlüdür ve atlamak alışkanlığım da yoktur.”

Komiser, “İyi, iyi,” dedi, “Yalnız unutmayın ki çok geçmeden bütün bunları harfi harfine yargıca da anlatacaksınız.”

Profesör yarı öfkeli yarı acır gibi gülümsedi. Ama bu sidik yarışına son veren, o sırada içeri giren emniyet amiri oldu. Profesör’ün eski bir öğrencisi olan emniyet amiri, onu görünce bağırdı:

“Vay Sayın Profesör, siz burada ha!”

Komiser, “Hem de çok ilginç şeyler anlatıyor,” diye ekledi.

Ama tam o sırada muavinin dönüşü ortalığı karıştırdı. “Üç yıl önce yazılmış bir dilekçe var ama sahte bir imzayla… Jandarmalar araştırma yapıp gerçeği ortaya çıkarmışlar bile.”

Emniyet amiri, jandarma kuvvetlerini kastederek “Allah kahretsin,” diye bağırdı.

Profesör’ün tanıklığından sonra, emniyet amirinin önce düşündüğü, jandarma komutanınınsa hemen reddettiği intihar savı ortadan kalkınca, her ikisi de amirleri tarafından birbirleriyle fikir alışverişinde bulunmaya, kendi tezlerini ve kuşkularını açıklamaya davet edildiler. Böylece, diş gıcırdatarak da olsa bir araya geldiler ama açık seçik konuşmamak için ellerinden geleni yapmalarına karşın büsbütün sağduyudan uzak kalmayı da beceremediler.

Vardıkları sonuçlara göre durum şöyleydi:

Sinyor Roccella, Garibaldi’nin ve Pirandello’nun mektuplarını bulmak hevesiyle yıllar sonra ansızın geri gelmiş, eski dostunu ziyaret etmiş, lokantada öğle yemeği yemiş ve köşkün anahtarlarını kentteki evden aldıktan sonra -ya da anahtarlar zaten kendisindeydi- bir taksi çağırtmıştı. Köşke varınca önce anahtarların kapıyı açıp açmadıklarını kontrol etmiş ve sonra rahatça araştırmasını yapmak için taksiyi savmıştı. Ama o dakikadan sonra neler olmuştu? Köşkte bir telefon bulmuştu ama Profesör’ün dediğine göre buna pek fazla şaşırmamıştı. Bu da telefon bağlandığından zaten haberi olduğuna işaretti. Öte yandan, mektupları aramak için çıktığı tavan arasında o tabloyu bulunca çok şaşırmış, hatta korkmuştu. Ve bu yüzden hem arkadaşına hem de polise telefon etmişti. Polis gelmekte geciktiğinden oturup yazmaya başlamıştı. “Buldum…” Ama kuşkusuz içine korku girdiğinden kalkıp eski tabancasını aramaya gitmişti. Ve herhalde, tam o sırada kapı vurulmuştu. Gidip açmış ama karşısında katilini bulmuştu.

İyice üstünde durulup incelenmesi gereken noktalar: Telefon gerçekten kendisinin haberi olmadan mı bağlanmıştı? Dönüşü hakikaten Garibaldi'nin ve Pirandello'nun mektuplarını bulmak için miydi? Bulduğu sahiden o tablo muydu, yoksa tavan arasındaki döküntüler arasında ortaya çıkan anımsayamadığı bir aile resmi miydi?

Köşkte büyük bir titizlikle yeniden arama tarama yapılması gerekliydi. Ama tam buna karar verirlerken büyük heyecan yaratan ve her şeyi altüst eden bir olay oldu.

O saatte -öğleden sonra iki sularında- genellikle öğrencileri taşıyan banliyö treni Monterosso İstasyonu'na gelmeden az önce kırmızı ışık yandığı için durdu ve bekledi. Ama aradan yarım saat geçtiği halde kırmızı ışık hâlâ yanıyordu.

Ulus Caddesi tren yoluna paraleldi. Öğrenciler ve demiryolu görevlileri kapılara, pencerelere üşüşmüş, ya makas değiştirmeyi unutmuş ya da uyuyakalmış istasyon şefine sövüp sayıyorlardı.

Günün o saatinde yoldan çok az araba geçerdi ve o yüzden trene ne olduğunu sormak için tek bir araba durdu. Bir Volvo. Makinist, Volvo'nun sahibinden lütfen Monterosso'ya kadar gidip istasyon şefini uyandırmasını rica etti. Volvo istasyona doğru giden yokuşu tırmanmaya başladı. Önce durduğunu, az sonra da gözden kaybolduğunu gördüler. Herhalde bir başka yoldan aşağı inmiş olacaktı.

Kırmızı ışık yanmayı sürdürdüğünden biraz sonra makinist, yanında yolculardan bir-ikisiyle birlikte istasyona giden beş yüz metrelik yokuşu yürüyerek çıktı. Ve dehşetle gördüler ki hem istasyon şefi hem makinist uykudalar, ama sonsuz uykularında. İkisi de öldürülmüş.

Hiç ayrılık gözetmeden hem polise hem jandarmalara haber salındı ve her iki taraf da hemen Volvo'nun sahibini aramaya koyuldular. Bütün kentte ancak otuz tane Volvo olduğu düşünülürse bu arama öyle pek zor bir iş değildi. Aynı şeyi düşünen Volvo'nun sahibi de radyodan polisin kendisini aradığını duyunca nasıl olsa hemen bulacaklarını anladı. O yüzden istemeye istemeye ve biraz da korkuyla karakola gitti ama karakoldaki tutanakta kendi arzusuyla ifade vermeye geldiği yazılıydı.

Adı, soyadı, doğum yeri ve tarihi, ev adresi, mesleği, herhangi bir sabıkası olup olmadığı soruldu.

Adam, “Trafik cezası bile yemedim,” diye yanıt verdi. Ama mesleği, komiserin akıllara sığmaz bir sevinçle kendisini sıkı bir sorguya çekmesine neden oldu: adamcağız bir ilaç firmasının temsilcisiydi.

“Bir Volvo’nuz mu var?”

“Herhalde.”

“Bana yanıt verirken ‘herhalde’ demeyin… Volvo oldukça pahalı bir arabadır.”

Adam başıyla onayladı.

“Sattığınız ilaçlar arasında eroin, kokain ve afyon da var mı?”

Adam öfkesini ve korkusunu bastırmaya çalışarak “Bana bakın,” dedi, “ben buraya kendi isteğimle ve yalnızca dün öğleden sonra gördüklerimi anlatmak için geldim.”

Komiser inanmaz gibi bir tavırla, “Anlatın bakalım,” dedi.

“Makinistin rica etmesi üzerine yokuşu tırmanarak istasyona gittim. İstasyon şefinin odasının camını tıklattım, birisi kapıyı açtı…”

“Kim?”

“İstasyon şefiydi sanırım.”

“Yani siz kendisini tanımıyor muydunuz?”

“Hayır. Kapıyı açan kimseye makinistin dediklerini söyledim. İçeriye şöyle bir göz attım: odada bir halıyı dürmeye çalışan iki kişi daha vardı… Sonra çektim gittim.”

Komiser, “Ama başka bir yoldan döndünüz,” dedi, “çünkü kimse aşağı indiğinizi görmedi… Eeee, demek bir halıyı dürüyorlardı.”

Muavin kendini tutamayarak “Tablo,” deyiverdi.

Komiser ateş püskürerek ona döndü: “Eksik olma, iyi ki söyledin. Ama senin yardımın olmadan da aynı sonuca varacaktım.”

Muavin “Aman rica ederim efendim,” dedi, “ne haddime…” Sonra şaşkınlıkla kekeledi: “Siz üniversite bitirmiş adamsınız.”

Bu sözler komisere alay gibi geldiğinden daha çok küplere bindi. Ama muavinine değil, Volvo’nun sahibine. “Üzgünüm ama sizi salıveremeyeceğim; daha epey soruşturma yapmamız gerek.”

Komiser muavini Antonio Lagandara kente çok yakın bir köyde doğduğu için kendisini kentli sayardı. Amele olan babası, usta ve aranan bir ağaç budayıcısı derecesine yükselmeyi becermiş ve kendisi bir iktisat ve ticaret kursunun son sınıfındayken kuru dalları ayıklamak için tırmandığı yüksek bir kiraz ağacından düşüp ölmüştü. Antonio kursu bitirip diploma almış ama ne yapacağını bilemediği ve herhangi bir iş de bulamadığı için polis olmuştu. Beş yıl sonra da polis akademisini bitirmişti. Mesleğini seviyor ve ilerlemek istiyordu. Bu arada hukuk fakültesine yazılmıştı; vakit buldukça ders çalışıyor ve üniversiteye devam ediyordu. En büyük arzusu hukuk diplomasına sahip olmaktı.

Komiserin art niyetli sayıp sinirlendiği o sözler aslında büyük bir saflıkla söylenmişti. Volvo'nun sahibini hücreye kapatıp döndüğünde, komiser hâlâ kızgındı. İlaç firması temsilcisinin bağırıp çağırması tüm karakolu inletiyordu.

"Demek ben üniversite mezunuyum, öyle mi? Gerçekten akılsız bir herif misin, yoksa numara mı yapıyorsun, hâlâ anlamış değilim… Üniversite mezunuymuş! Bu memlekette odacılar, garsonlar ve neredeyse çöpçüler bile üniversiteyi bitirmiştir."

Muavin, içtenlikle ama asık suratla, "Özür dilerim," dedi.

"Geç bir kalem… ben şimdi emniyet amirini görmeye gidiyorum; on beş dakika sonra Volvo'nun sahibini oraya getir."

Jandarma komutanı da emniyet amirinin odasındaydı. Komiser her ikisine de durumu anlattı. Volvo'nun sahibi, yanında komiser muavini ile içeri girer girmez emniyet amiri hemen sordu: "Demek siz istasyon şefinin odasında halı düren iki kişi gördünüz. Halının içinde bir ceset mi vardı?"

"Ceset mi? Ne ilgisi var?"

"Ne boydu halı?"

"Bilmem, belki bir buçuk metre kadardı." Jandarma komutanı söze karıştı: "Neden halı olduğunda direniyorsunuz?"

"Direndiğim falan yok; bana bir halı gibi geldi, o kadar."

"Tarif edin iyice."

"Halıyı tersinden dürüyorlarmış gibiydi sanki, sert ve pürtüklü bir kumaşı andırıyordu."

“Ama halının tersi öyle olmaz ki. Dürdükleri bir muşamba ya da tuval olamaz mı?”

Adam “Olabilir,” dedi.

“Peki, geçelim. Başka bir sorum var… İçeride üç kişi vardı dediniz, değil mi?”

“Evet, üç kişi.”

Emniyet amiri adama iki fotoğraf uzatarak sordu: “İşte ikisi, tanıyabildiniz mi?”

Besbelli onu tuzağa düşürmeye çalışıyorlardı. Adam içinden kendine lanet okudu. “Ne tanıması be? Bu iki adamı ömrümde görmüş değilim.”

“Bu fotoğraflardakilerin kim olduklarını biliyor musunuz: istasyon şefiyle makasçı, yani öldürülenlerin ta kendileri.”

“Ama ben onları görmedim ki!”

“İstasyon şefini görüp kendisiyle konuştuğunuzu söylemediniz mi az önce?”

“İstasyon şefi olduğunu sandığım birisiyle konuştum.”

Emniyet amiri, “Üzgünüm,” dedi, “ama sizi bir süre daha burada tutmak zorundayım.”

Zavallı adamcağız yine bağırıp çağırmaya ve protestolar yağdırmaya başladı.

Emniyet amiriyle jandarma komutanı savcıya gidip soruşturmanın sonucunu bildirdiler ve durumu saptadılar. Savcı düşünceli bir tavırla, “Biliyor musunuz ne düşünüyorum?” dedi,

“Her ne kadar bir rastlantı sonucu da olsa, Volvo’nun sahibi istasyon şefinin odasına girince tabloyu gördü, yıldırımla vurulmuş gibi resme hayran oldu, iki adamı da oracıkta gebertip tabloyu aldı ve savuştu.”

Emniyet amiriyle jandarma komutam şaşkın ve alaycı gözlerle birbirlerine baktılar. “Bu Volvolu adam ilginç bir herif, daha baştan dikkatimi çekti. Önsezilerim çok güçlüdür, kolay kolay yanılmam, içeride tutun herifi,” dedi savcı. Sonra, Profesör Franzo’yu sorguya çekmesi gerektiğinden, her ikisini de başından savdı.

Dışarı çıkarlarken emniyet amiri “Hey ulu Tanrım!” dedi. Jandarma komutam ise “Korkunç bir şey!” diye mırıldandı.

Bu arada savcı, yaşlı profesörü karşılamak için ayağa kalkmıştı. “Bunca yıl sonra sizi yeniden görmek ne büyük bir zevk!”

Profesör başını sallayarak onayladı: “Çok uzun yıllar ve hepsinin ağırlığını da omuzlarımda hissediyorum.”

“Aman efendim, ne diyorsunuz? Siz hiç değişmediniz, dış görünüşünüz hep aynı.”

Profesör her zamanki açık sözlülüğüyle “Siz değişmişsiniz ama,” dedi.

“Bu lanet olası işler yüzünden… Ama neden bana siz diyorsunuz?”

Profesör, “O zamanlar da siz derdim,” diye yanıtladı.

“Ama artık…”

“Hayır.”

“Ama beni anımsıyor musunuz?”

“Tabii anımsıyorum.”

“Bir şey sormama izin verir misiniz?.. Sonra bir şey daha soracağım, başka bir konuda… Kopya çektiğim için, İtalyanca ödevlerimde bana hep üç verirdiniz. Ama bir kez beş verdiniz. Niçin?”

“Çünkü daha aklı başında bir yazarın kitabından kopya etmiştiniz.”

Savcı bir kahkaha attı. “İtalyanca! Evet, İtalyancam oldukça zayıftı. Ama bu pek engellemedi ilerlememi, gördüğünüz gibi cumhuriyet savcısı oldum.”

“İtalyanca değil, aklını kullanmak önemlidir. Daha az İtalyancayla belki daha da yüksek bir mevkiye gelirdiniz.”

Espri acımasızdı. Savcının rengi attı. Ve sıkı bir sorgulamaya girişti.

Ölen adamın oğlu Edinburg’dan, karısı Stuttgart’tan aynı günde geldiler. Ana oğulun karşılaşması hiç hoş olmadı; aynı şey hazır bulunan soruşturmacılar için de söylenebilir. Kadın, besbelli, mirastan ne koparabilirse koparmak niyetiyle gelmişti; oğlu ise hem bunu engellemek hem de babasının nasıl ve neden öldürüldüğünü öğrenmek istiyordu.

Ana oğul emniyet amirinin odasında karşılaştılar. Birbirlerine selam bile vermediler. Oğlu annesine sertçe “Stuttgart’a geri dönebilirsin,” dedi, “senin için burada hiçbir şey yok.”

“O senin fikrin.”

“Benim fikrim değil, babamın birkaç yıl önce resmen tescil ettirdiği belgelerinde yazılı.”

“O kâğıtların kanıtlanabileceğinden kuşkuluyum… Gel aramızda anlaşalım, her şeyi satalım ve çekip gidelim.”

“Hiçbir şeyi satmam: belki de burada kalırım. Yıllar önce gelmiş ve uzun bir süre kalmıştım; daha büyükbabamla büyükannem sağdılar. Çok güzel anılarım var burada… Sık sık dönmekten ve burada oturmaktan söz ederdik babamla.”

Kadın alaycı bir sesle “Babanla ha!” dedi.

“Yani babam değil miydi demek istiyorsun?.. Bana bak, eğer elimde olsaydı, seni anne diye seçmezdim ama yazık ki insan annesini seçemez… Öte yandan, sen de kuşkusuz beni evlat diye seçmezdin… Ama babalar seçilebilir ve ben Giorgio’yu seçtim, onu çok sevdim ve ölümüne yanıyorum. O benim babamdı. Sen, birisiyle ya da birileriyle yatağa girmeye fazla önem veriyorsun.”

Annesinin cilalı tırnaklı, parmakları yüzüklerle dolu eli oğlunun yüzünde şakladı. Genç adam arkasını dönüp sanki çok ilgisini çekmiş gibi kitap raflarına bakmaya başladı. Ağlıyordu.

Savcı “Bunlar sizin özel konularınız,” diye söze başladı. “Benim sizden öğrenmek istediğim şey, Sinyora, kocanızın ölümü ile ilgili herhangi bir bildiğiniz ya da kuşkularınız var mı?”

Kadın omuzlarını silkti. “Sicilyalıydı,” dedi, “Ve Sicilyalılar da, yıllardır hep birbirlerini öldürürler.”

Oğlu döndü ve emniyet amirinin masasının önündeki iskemleye oturarak alaycı bir sesle, “Bu lafa hiç diyecek yok,” dedi.

Savcı ona döndü: “Ya siz ne düşünüyorsunuz? Bir bildiğiniz var mı?”

“Öldürülme nedenleri hakkında hiçbir şey bilmiyorum; umarım er geç sizden öğreneceğim… bunun dışında…” Sonra, babasının Garibaldi ile Pirandello’nun mektuplarını bulmak için döndüğünü, onunla birlikte gelmediğine ne kadar pişman olduğunu, yolculuğunun çok iyi geçtiğini ve merak etmemesini söylemek için babasının kendisine telefon ettiğini anlattı. O kadar.

“Buradaki mal mülkünüz hakkında ne söyleyebilirsiniz? Hepsini bırakıp gitmiş ve hiç ilgilenmemiş miydiniz?”

“Hem evet hem hayır. Mülkünün ne durumda olduğunu öğrenmek için arada bir babam birine, sanıyorum bir papaza yazardı.”

“Bu papaz evlerin bakımından sorumlu muydu?”

“Tam değildi, sanıyorum.”

“Babanız ona para yollar mıydı?”

“Sanmıyorum.”

“Babanızın mektuplarına yanıt verir miydi?”

“Evet, bütün başıboş bırakılmasına karşın, her şeyin yerli yerinde olduğunu yazardı.”

“Köşkün ve kentteki evin anahtarları bu papazda mıydı?”

“Bilmiyorum.”

“Papazın adını anımsıyor musun?”

“Galiba Cricco’ydu… Peder Cricco. Ama tam emin değilim.”

Uzun boylu, yakışıklı ve uzun kara papaz cüppesiyle çok görkemli duran Peder Cricco da, anahtarların hiçbir zaman kendisinde olmadığını söyledi. Kentteki eve de köşke de hep dışarıdan bakar ve mektuplarında yalnızca evlerin yıkılmadıklarını, çok önemli çatlaklar ve onarımı olanaksız aşınmalar görmediğini bildirmekle yetinirdi.

Komiser saygılı ve nazik bir biçimde papaza sorular soruyor, görevli polis de tutanağa geçiriyordu.

Komiser söze “Siz hâlâ papaz gibi giyinen ender papazlardansınız,” diyerek başladı. “Bilmem neden, bu beni yüreklendiriyor,” diye başladı.

“Ben eski moda bir papazım, siz de eski moda bir Katoliksiniz. Kendini beğenmişlik gibi olacak ama yine de bizden iyisi yok diyeceğim.”

“Bir papaz, akıllı bir adam ve ölenin bir dostu olarak ne diyorsunuz bu olaya?”

“Doğrusunu isterseniz, bütün bu şişirilip allanıp pullanmalara rağmen, itiraf edeyim ki ben intihar fikrinden bir türlü vazgeçemiyorum. Giorgio aslında mutsuz bir adamdı.”

“Öyle ya, hele o karısı, kendinden olmayan oğlu…”

“Ama galiba cinayet masası polisleri…”

“Evet, tabancada öleninkinden başka parmak izleri de buldular; ama tetiği çekmek için tam kavranacak yerde, yani tabancanın kabzasındaki parmak izleri silinmiş gibi, sanki eldivenli bir el tarafından tutulmuşa benziyor… Ama ben, cinayet masasına olan bütün saygıma rağmen, doğrusu bu görüşü kabul edemiyorum.”

Her lafa karışmak gibi kötü bir huyu olan komiser muavini atıldı: “Ben de pek inanamıyorum, daha doğrusu hiç inanamıyorum. Bir adam tabancayı eline aldıktan sonra tam tetiği çekecekken eldivenini giyecek, kendini vuracak, sonra da eldiveni çıkarıp saklayacak zamanı bulacak! Laf ola beri gele.”

Komiser yüzünü ekşitti ve ters ters “Sen işin alayındasın, değil mi?.. Devam et bakalım eğlenmeye,” dedi.

Adli polis yetkilileri, ölenin karısı ve oğlu, bir de Profesör Franzo ile köşkte bir kez daha arama tarama yapılmasına karar verdiler. Komiser, komiser muavini ve bir yığın polis görevlisi de onlarla gitti. Peder Cricco, çağrıldığı halde, çok fazla heyecanlanacağını ve zaten orada bulunmasının hiçbir yararı olmayacağını söyleyerek daveti reddetti.

Komiser muavini, Profesör’ü evinden almaya gitti. Kısacık yolu ikisi yalnız yürüdüler. Muavin çok akıllı ve kültürlü diye tanınan kimselerle konuşmaktan son derece mutlu olduğu için zevkten kendisinden geçmişti. Profesör yalnızca ağrılarından sızılarından söz etti ama genç adamın aklında, kendi sağlam ve güçlü otuz yaşının kabul edemediği şu sözler kaldı yalnızca: Yaşamda belli bir noktaya gelince, en son ölen umut değil, en son umut ölümdür.

Profesör köşkü iyi bilirdi; çocukluğunda ve gençliğinde arkadaşı ile birlikte orada çok vakit geçirmişti. Bahçeden içeri girer girmez depoları göstererek “Bunlar bir zamanlar ahırdı,” dedi. Ama muavin kapıların ardına kadar açılmış ve kol demirlerinin ortadan kalkmış olmalarına şaşırmıştı. Herhalde jandarmalar açmış olacak diye düşündü, gidip komisere söyledi ve eve girdikten sonra jandarma komutanlığına telefon ettiler. Kapıları jandarmalar açmamıştı. Ve hiçbir şeyden haberleri yoktu.

Muavin sinir içinde teker teker bütün depoları dolaştı. Havada yanmış şeker, ezilmiş okaliptüs yaprağı, ispirto karışımı, ne olduğu belirsiz, acayip bir koku vardı. Komisere dönüp “Bu kokuyu duyuyor musunuz?” diye sordu.

“Hiçbir koku duymuyorum, korkunç bir nezlem var.”

“Kimyager falan gibi uzman birini çağırmalıyız, bir de gümrük polisinin köpeklerini.”

Komiser, “Senden iyi köpek mi olur?” dedi. “Ama yine de getirtiriz uzmanları da, köpekleri de.”

Ötekiler köşkün kapısında onları bekliyorlardı. Komiser anahtarları muavine uzatarak “Kapıyı sen aç ve herkese yol göster. Ben ilk kez geliyorum buraya,” dedi.

Hepsi içeri daldılar: Polisler sanki bir hırsızı suçüstü yakalayacaklarmış gibi öfkeliydiler, genç çocuğun heyecandan gözleri dolu dolu olmuştu, kadın ise buz gibiydi ve canı sıkılmışa benziyordu.

Giriş katında polisler için görülecek yeni bir şey yoktu. Birinci kata çıkıp mutfağa girdiler. Arkasında tavan arasına çıkan merdivenin bulunduğu kapı aralıktı. Kapının önünde durdular. Komiser öne geçip çevik ve emin adımlarla tahta basamakları çıktı, yukarı varınca ışığı yaktı. Ötekiler de arkasından gittiler.

Muavin Antonio Lagandara bütün o eşya yığınının arasında dikkatle yürüyor ve gözlerini duvarlardan ayırmıyordu.

Komiser, “Ne arıyorsun?” diye sordu.

“Elektrik düğmesini.”

“Ha evet, öyle ya, sen bir türlü bulamamıştın onu. Ama hiç de zor bir yerde değil. San Ignazio’nun büstünün arkasında.”

Muavin, “Ama görünmüyor ki,” dedi.

Komiser güldü: “Benim önsezim vardır.” Sonra işi şakaya vurdu. “Şimdi sakın üniversiteyi bitirdiğim için bulduğumu söylemeye kalkma.” Ama gözleri korkmuş gibi donuklaşmışlardı.

Genç adam donuk bir sesle “Hayır, demeyeceğim,” diye yanıtladı.

Her yana sinmiş kalın toz tabakasıyla örtülü tahta sandığın üstünde bir şeyin uzun süre durmuş olduğunu gösteren bir iz vardı. Komiser muavini dürülmüş resimdi garanti diye düşündü ve aklından geçeni söyledi. Zavallı Roccella herhalde daha mektupları aramak için sandığı açmadan resmi görmüştü. Deste deste mektuplar, Garibaldi’ninkiler, Pirandello’nunkiler, hepsi sandıkta duruyorlardı. Uzun yıllar önce Profesör de görmüştü onları. Pirandello’nun mektubunu alıp sayfalarına bir göz attı,

bir-iki satır okudu. Pirandello, altmışını geçtikten sonra yazacağı şeyleri daha on sekiz yaşındayken düşünmüştü.

Dönerken yolda Profesör, “Pirandello’nun o mektuplarını iyice bir okumak isterim,” dedi.

“Mektupların bir süre için size verilmesini sağlamak zor olmaz sanırım.” Ama muavinin aklı başka yerdeydi; düşünceli, huzursuz ve sinirliydi. Aklından geçenleri söylemek, içini dökmek istiyordu. Bir ara arabayı durdurdu ve kendini tutamayarak ağlamaya başladı. “Üç yıldır birlikte, aynı odada çalışıyoruz.”

Profesör “Anlıyorum,” dedi, “elektrik düğmesi, değil mi?”

“Elektrik düğmesi… o eve daha önce hiç girmediğini söyledi, siz de duydunuz… Ben o düğmeyi ararken bir kutu kibrit tükettim; sonra ötekiler cep fenerleriyle geldiler… Ama o şıp diye, eliyle koymuş gibi buluverdi.”

Profesör “Akıl almaz bir hata yaptı,” dedi.

“Ama nasıl yapabildi böyle bir şeyi? Ne oldu o anda?”

“Belki de apansız, olağanüstü bir kişilik bölünmesi: o anda kendi kendinin peşine düşen bir polis oldu.” Sonra mırıldanır gibi, gizemli bir sesle, “Pirandello,” diye ekledi.

“Elektrik düğmesinden başlayarak tüm aklımdan geçenleri bir bir size anlatmak isterim.”

Profesör gülümsedi: “Bir bir… ama her zaman bazı kuşkularımız olmalı.”

“İşte o yüzden yardımınızı istiyorum.”

“Eğer elimden gelirse… ama gelin yukarıya, evde daha rahat oluruz.”

Saatlerce konuştular ve en sonunda o alçak katillerin tabloyu düşünmeden, sırf keyif olsun diye çaldıkları, sıradan bir iş, geçici bir heves saydıkları sonucuna vardılar. Oysa, köşkte çok daha önemli başka şeyler olmalıydı. Zavallı Roccella beklenmedik bir anda odaya girmiş ve o yüzden öldürülmüştü.

Konuğunu kapıya kadar geçirirken Profesör “Şey yapmayı düşünüyor musunuz?” diye sordu.

Komiser muavini şaşkın ve allak bullaktı. “Bilmiyorum,” dedi, “bilmiyorum.”

Ertesi sabah komiser aynı saatte ve her zamanki gibi keyifli ve neredeyse coşkulu bir havayla karakola geldi. Kasketini, eldivenlerini, paltosunu, alacalı bulacak ama şık boyun atkısını çıkarttı, eldivenlerini paltosunun cebine yerleştirdi ve paltoyu dolaba astı. Eldivenler. Komiser her gün olduğu gibi karakolun soğukluğundan yakınıp uçan kuşların bile donup öleceklerinden söz ederken masasında oturan muavin bambaşka nedenlerle titriyordu. Eldivenler, tamam işte, eldivenler.

Komiser, merhaba dercesine, “İşe başladın bile, ha?” dedi.

“Ne işi ya. Gazetelere bakıyordum.”

“Ne haberler var?”

“İyi hiçbir haber yok, her zamanki gibi.”

Aralarında geçen bu beylik ve basmakalıp sözlerin ardında sanki bir huzursuzluk, bir soğukluk, bir korku, bir kaygı vardı.

Elektrik düğmesi. Eldiven. Komiser muavini, Max Klinger’in ‘Bir Eldiven’ adlı ünlü gravür dizisinin ne adını duymuştu ne de anlayacak düzeyde biriydi ama o anda komiserin eldiveni, tıpkı Max Klinger’in hayal gücünde olduğu gibi, onun kafasında da zıplıyor, şaha kalkıyor, havalara uçuyordu.

Karşı karşıya olan masalarında oturmuşlardı; komiser önündeki kâğıtları okur gibi yapıyordu, muavin ise gazeteye dalmış numarasındaydı.

Genç adam kaç kez kalkıp komiserin yanına giderek her şeyi söyleyecek oldu, ama diyeceklerinin tutarsız görünmesinden korkuyordu. Birden komiserin çok daha tehlikeli ve korkunç bir düşüncesi olduğunu fark etti.

Bir ara komiser yerinden kalktı, dolaptan bir şişe makine yağı, bir parça bez ve keçeden uzun bir pipo temizleyicisi aldı. “Yıllardır şunu doğru dürüst bir temizlemedim,” dedi ve belindeki tabancayı kılıfından çıkarıp masanın üstüne koydu. Sonra fişekliği açıp içindekileri dışarı döktü.

Muavin durumu hemen anladı. Okur gibi yaptığı gazetedeki tüm sözcükler birbirine karıştı, silinip dağıldı ve sanki ertesi günkü gazetelerin manşetlerini görür gibi oldu: “Komiser yanlışlıkla kendi muavinini vurdu.”

“Ben, benimkini hep temizlerim…” diye kekeledi, “ama siz iyi bir nişancısınız, değil mi?

“Üstüme yoktur!”

Muavin vicdanının sesini dinleyerek onu uyarmak istedi: “Yalnız hedefi tam ortasından vurmak yetmez iyi bir nişancı olmak için. Sürat ve ustalık da gerekir…”

“Biliyorum.”

‘Yok işte, bilmiyorsun,’ diye düşündü genç adam, ‘en azından, benim bildiğim kadar iyi bilmiyorsun.’

Tabancasını her sabah masasının sağ üst çekmecesine koyardı. Sol eliyle önündeki gazeteyi tutarken sağ eliyle yavaşça ve hiç ses çıkarmadan çekmeceyi açtı. Sanki iki değil, on tane eli var gibiydi; tüm duyarlıkları keskinleşmiş, ince ve gergin bir tel gibi titriyordu. Atalardan kalma, her şeyden kuşkulanma, hiçbir şeye güvenmeme ve hep en kötü olasılığı öngörme içgüdüsü son kerteye ulaşmış, tetikte bekliyordu.

Komiser tabancasını temizlemeyi bitirdi, yeniden doldurdu, sonra lambaya, takvime, kapının tokmağına nişan alır gibi yaptı ama ansızın inanılmaz bir hızla tabancayı muavinine çevirip ateş ettiğinde, o, iskemlesiyle birlikte kendini yere atmış ve sol elinde tuttuğu gazetenin arkasından, çekmeceden çıkardığı tabancasını komiserin tam yüreğine yöneltip tetiği çekmişti bile. Komiser bir kan gölüne dönmüş olan önündeki kâğıtların üzerine yığıldı.

Muavin masasının arkasındaki duvarda komiserin kurşununun açtığı deliğe bakarak “İyi bir nişancıydı ama ben onu uyarmıştım,” diye mırıldandı. Sanki bir yarışı kazanmış gibiydi. Ama birden dişleri birbirine çarpmaya, zangır zangır titremeye ve ağlamaya başladı.

Emniyet müdürü, “Durumu özetleyelim ve karar verelim… yani, sayın savcı karar versin,” dedi. “Neredeyse gazeteciler kapıya dayanır.”

Savcının odasındaydılar. Jandarma komutanı da gelmişti ve önlerinde, ağır ceza mahkemesinin bir sanığı gibi, komiser muavini duruyordu.

“Yeni baştan özetleyelim… Komiser muavininin oldukça kanıtlayıcı bilgileri içeren ifadesine göre olaylar, kısaca açıklayacağım gibi cereyan etmiştir. Bu arada bazı ipuçlarını gerektiği gibi göz önünde tutarak incelemediğimi itiraf etmeliyim. 18 Mart akşamı karakola Sinyor Roccella’dan bir telefon geliyor; bir şeyi görmek üzere birinin acele evine gitmesini rica ediyor. Telefona yanıt veren komiser muavini en yakın zamanda birini göndereceklerini söylüyor. Sonra telefonda söylenenleri komisere iletiyor ve kendisinin gitmeye hazır olduğunu da ekliyor; ama

komiser, o kadar yıl sonra Sinyor Roccella'nın dönmüş olacağına inanmadığını ve işin herhalde bir şaka olduğunu ileri sürüyor. Muavine ertesi gün oraya bir uğramasını söylüyor ve giderken kendisinin ertesi gün, yani San Giuseppe Bayramı'nda, bütün gün orada bulunamayacağını da sözlerine ekliyor. Ve gerçekten de ortadan kayboluyor. Sinyor Roccella'nın beklenmedik dönüşü haberini kendi suç ortaklarına ilettiği kolayca akla gelebilir; hatta, bizzat oraya gittiğini, komiser olarak kapıyı açtırdığını ve masa başında tabloyu bulduğunu yazmak üzere olan Roccella'nın yanına oturduğunu bile düşünebiliriz. Sonra da, masanın üstünde hiç beklemezken bulduğu tabancayı alıp eldivenli parmağıyla tetiği çekmiş ve Roccella'yı kafasından vurmuş, 'buldum' sözcüğünün yanına bir nokta koymuş ve kendiliğinden kilitlenen kapıyı kapatıp gitmiş olabilir… Burada bir özeleştiri yaparak, komiser muavininin daha en baştan dikkatimi çekmek istediği 'buldum' sözcüğünden sonraki noktanın beni hiç etkilemediğini ve olayla bir ilgisi olmadığını sandığımı da söylemek isterim. Roccella'nın çıldırdığını düşünmüş, intiharı tek çıkar yol olarak gördüğünü ve polisin gözleri önünde kendini öldürmek derdine düştüğünü sanmıştım… Ama ertesi gün ceset nasıl olsa bulunacaktı, onun için evi bir an önce boşaltmak gerekiyordu. Bütün çeteye haber salınmış ve gece hepsi toplanarak tabloyu ve kaçak ne var ne yoksa başka bir yere taşımışlardı."

Yargıç, "Nereye?" diye sordu.

"Komiser muavininin ve benim görüşümüze göre, Monterosso İstasyonu'na; ikinci derecede görevli de olsalar ve salt kaçak malları satmakla uğraşsalar bile, istasyon şefi ile makasçı da çeteye dahildiler… Ama başlarına büyük dert açacak o koskoca tabloyu görünce korkmuşlar, hatta belki karşı koymuşlar ve de canlarından olmuşlardı. Volvo'nun sahibi istasyona geldiğinde çoktan öldürülmüşlerdi. Zaten o yüzden adamlar bir acele kaçmışlardı ya. Volvo'nun sahibinin gördükleri, istasyon şefiyle makasçı değil, onların katilleriydi… Bunun böyle olduğunu, istasyon şefiyle makasçının fotoğrafları kendisine gösterildiği zaman, Volvo'nun sahibinin, onları hiç görmediğini söylemesinden anladık. Sonra bir de elektrik düğmesi olayı var: bu olay da muavinden başka kimseyi etkilememişti."

Yargıç, sanki komiserin cenazesinde bir övgü konuşması yapar gibi "Ne ahmak herifmiş!" dedi. Sonra, "Ama azizim komiser bey, azizim jandarma komutanı," diye devam etti, "bütün bunlar yeterli değil… Bir de bu olaya

tersinden bakmayı denesek ve muavinin yalan söylediğini, komiseri suçlamasına karşın asıl başrolü onun oynadığını varsaysak, ne olur dersiniz?”

Emniyet amiri ile jandarma komutanı bakıştılar; bir gün önce söylemiş oldukları ‘Hey Ulu Tanrım!’ ve ‘Korkunç bir şey!’ sözleri gözlerinden okunuyordu.

İkisi bir ağızdan, “Olanaksız,” dediler. Sonra emniyet amiri muavine dışarı çıkmasını söyledi. “Yan odada bekle,” dedi, “beş dakikaya kadar çağırırız seni.”

Çağırdıklarında aradan bir saat geçmişti.

Yargıç, “Kaza,” dedi.

Emniyet amiri, “Kaza,“dedi.

Jandarma komutanı, “Kaza,“dedi.

Ertesi günkü gazetelerde çıkan haber şöyleydi: “Muavin tabancasını temizlerken bir kaza kurşunuyla adli polis başkomiserini öldürdü.”

Karakolda komiser için özel bir cenaze bekletme odası hazırlıkları sürerken (cenaze töreni çok görkemli olacaktı), salıverilen Volvo’nun sahibi, en sonunda kendisini tam olarak özgürlüğüne kavuşturacak bürokratik işlemlerin yapılması için karakola getirilmişti.

Bütün işlemler bitip de temize çıktıktan sonra, üstü başı bumburuşuk ve acı acı gülerek karakoldan çıkarken tam kapıda, sırtında beyaz papaz cüppesi, boynunda ipek atkı, başında da rahiplerin giydiği dört köşe şapka, cenazeyi kutsamaya gelen Peder Cricco ile karşılaştı.

Peder Cricco bir el işaretiyle onu durdurdu ve “Sizi bir yerden tanıyor gibiyim,” dedi. “Acaba benim kilisemden misiniz?”

Adam parladı: “Ne kilisesi be! Benim kilisem falan yok!” Sonra öfkeli bir sevinçle yürüyüp gitti.

Park yerinde, Volvo’sunun ön camına iliştirilmiş ceza makbuzunu gördü ama öylesine mutluydu ki bu bile ona gülünç geldi. Şarkı söyleyerek kentten çıktı. Ama bir süre sonra arabayı ansızın durdurdu. Yeniden düşünceli bir hal almış, yüreği daralır gibi olmuştu. “O papaz,” diye mırıldandı… “O papaz… eğer üstünde papaz giysileri olmasaydı hemen tanıyacaktım: İstasyon şefi, yani benim istasyon şefi sandığım adamdı.”

Bir an geri dönüp karakola gitmeyi düşündü. Ama sonra, “Neme gerek,” dedi. “Gidip, bir daha başımı belaya, hem de daha büyük bir belaya mı sokayım?”

Yine şarkısına başlayıp evinin yolunu tuttu.

1

Meryemana’nın kocası San Giuseppe (Yusuf), marangoz olduğu için bütün marangozların koruyucusu sayılır; ona adanan bayram da her yıl 19 Mart’ta kutlanır.

2

Calepino: Sözlük, (Çev.)